

УДК 94(477. 63)«1949-1953»

В. Д. Мирончук, В. Ю. Медяник

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**М. П. ДОЛІНІН – НЕВІДОМИЙ ІСТОРИК
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Зроблено спробу простежити життєвий і творчий шлях М. П. Долініна, який у 1949–1957 рр. працював на історико-філологічному факультеті ДДУ. Вчений продовжив справу попередників Д. Ф. Красицького та Д. П. Пойди, які стояли у витоків історичного факультету ДДУ. У 1943–1946 рр. та у 1946–1948 рр. він очолював кафедру історії СРСР, виявивши себе здібним організатором, вимогливим керівником, був одним із засновників першого збірника наукових праць «Научные записки Днепропетровского университета».

Ключові слова: факультет, кафедра, керівництво, наука, збірник, дослідження.

В. Д. Мирончук, В. Ю. Медяник

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

**Н. П. ДОЛИНИН – НЕИЗВЕСТНЫЙ ИСТОРИК
ДНЕПРОПЕТРОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

Сделана попытка проследить жизненный и творческий путь М. П. Долинина, который в 1949–1957 гг. работал на историко-филологическом факультете ДГУ. Ученый продолжил дело предшественников Д. Ф. Красицкого и Д. П. Пойды, которые стояли у истоков исторического факультета ДГУ. В 1943–1946 гг. и в 1946–1948 гг. он возглавлял кафедру истории СССР, показал себя способным организатором, требовательным руководителем, был одним из основателей первого сборника научных трудов «Научные записки Днепропетровского университета».

Ключевые слова: факультет, кафедра, руководство, наука, сборник, исследования.

V. D. Myronchuk, V. Yu. Medyanyk

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University

**M. P. DOLININ – UNKNOWN HISTORIAN
OF DNIPROPETROVSK UNIVERSITY**

Article is devoted to history of the Dnepropetrovsk State University as an attempt to track life and career of M. P. Dolinin, which in 1949–1957 has been working at Faculty of History and Philology of DSU. The scientist continued

business of predecessors D. F. Krasitsky and D. P. Poyda, who stood at the origins of department of history of DSU. In 1943-1946 and in 1946-1948 he has been heading Department of USSR History and has shown himself as the capable organizer and strict leader. Also he was one of founders of the first collection of scientific works «Scientific Notes of the Dnepropetrovsk University».

Key words: faculty, chair, management, science, collection, investigation.

Ця публікація є логічним продовженням серії розвідок про непересічних особистостей, які стояли біля витоків історичного факультету ДНУ. Серед них – «Добре слово про найстарішу кафедру ДНУ», «Історичний факультет ДДУ: перші повоєнні випуски (1945–1946 рр.)» та «Праонук Кобзаря Дмитро Красицький на історичному факультеті ДДУ», які були надруковані відповідно у № 10 (2011 р.), №№ 1 та 2 (2012 р.) часопису «Бористен» [15; 16; 17]. Дана стаття присвячена Миколі Петровичу Долініну – знаному досліднику історії Росії початку XVII ст., кандидату історичних наук, доценту, завідувачу кафедри історії СРСР Дніпропетровського держуніверситету (1949–1953 рр., 1955–1956 рр.).

На жаль, ця непересічна постать, його внесок у розбудову історичного факультету, підготовку кадрів-істориків у 1949–1956 рр. тривалий час залишались поза увагою дослідників. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба у залученні широкого кола як архівних, так і опублікованих джерел з метою ґрунтовного вивчення життєвого та творчого шляху М. П. Долініна, який був пов'язаний з історичним та історико-філологічним факультетами ДДУ наприкінці 40-х – середині 50-х рр. XX ст.

Перша згадка про М. П. Долініна була знайдена авторами в Музеї історії ДНУ імені Олесея Гончара. Зокрема, в особистій справі професора В. Я. Борщевського зберігається список його наукових праць датований 9 травня 1953 р., завірений завідувачем кафедри історії СРСР ДДУ М. П. Долініним [21, арк. 1]. Згодом, під час дослідницького пошуку в Науковій бібліотеці ДНУ імені Олесея Гончара було виявлено некролог Миколи Петровича Долініна в журналі «История СССР» за 1969 р. Його підписав відомий історик О. О. Зімін [13].

У той же час основний інформативний матеріал щодо етапів життя та науково-педагогічної діяльності М. П. Долініна було знайдено в його особистій справі (червень 1949 р. – жовтень 1957 рр.), яка зберігається в Архіві ДНУ імені Олесея Гончара. Сприяли пошуку документів начальник загального відділу ДНУ імені Олесея Гончара А. І. Маякова та співробітник цього відділу Н. А. Окоча.

Джерельна база поповнилася також за рахунок періодичної преси. Зокрема, це – статті М. П. Долініна, відомості щодо збірників історичного факультету, огляди навчального закладу життя, які знайшли

своє відображення на сторінках газети «За передову науку» (1954–1955 рр.) [12; 27]. Вона видавалась у Дніпропетровському державному університеті, починаючи з вересня 1934 р.

Микола Петрович Долінін народився 17 квітня 1906 р. у м. Ярославль у родині робітників [14, арк. 79]. Батько, Петро Павлович Тютюшкін, мав селянське походження. Тривалий час працював двірником та сторожем у приватних осіб, самотійно навчився читати і писати. Після жовтневих подій 1917 р. він освоїв професію швейцара та кур'єра, працюючи в ощадній касі [1, арк. 4].

Непростий життєвий шлях батька, його «університети» підштовхнули М. П. Долініна до відповідального вчинку – після смерті батька у 1929 р. він змінює прізвище і відтоді стає Долініним [20, арк. 6].

Мати, Тютюшкіна Харитина Василівна, також походила з селянської родини. Працювала кухаркою та прачкою. Пізніше стала домогосподаркою, зосередивши увагу на вихованні сина. Померла у 1947 р. [1, арк. 4].

М. П. Долінін був єдиною дитиною в родині. З юнацьких років прагнув допомогти батькам матеріально, працював двірником. У 1917 р. закінчив трикласну парафіяльну школу. В автобіографії зазначається, що «в роки громадянської війни і іноземної інтервенції служив канцеляристом в Ярославському губернському відділі Робфаку» [1, арк. 4].

У 1924 р. юнак закінчив середню школу для дорослих і вступив на суспільно-економічне відділення Ярославського педагогічного інституту. Після закінчення ВНЗ у 1928 р. він працював спочатку в середній школі, а згодом – викладачем суспільних дисциплін у вищих навчальних закладах м. Іваново. Т. зв. «іванівський» період його викладацької діяльності тривав із серпня 1928 р. по квітень 1943 р. [14, арк. 79 зв.].

Велика Вітчизняна війна не обійшла стороною долю молодого викладача. У 1943–1945 рр. М. П. Долінін перебував у діючій армії, де виконував обов'язки політрука полку та агітатора. Був поранений, тривалий час лікувався, проте залишився на все життя інвалідом II групи [1, арк. 4 зв.]. За свій ратний подвиг був нагороджений чотирма бойовими нагородами. Серед них «Орден Червоної Зірки» та «Орден Вітчизняної війни» [14, арк. 80 зв.].

Після демобілізації М. П. Долінін приїздить до Дніпропетровська. Разом з ним у місто на Дніпрі переїхала велика родина: дружина Ніна Андріївна, сини Юліан та Валерій і донька Наталія, без яких важко уявити «дніпропетровський» період життя та діяльності вченого-історика [1, арк. 4 зв.].

У 1946–1948 рр. М. П. Долінін працює старшим викладачем у Дніпропетровському інженерно-будівельному інституті [14, арк. 79

зв]. Протягом 1948–1949 рр. навчався у Москві на курсах дисертантів при Академії суспільних наук при ЦК ВКП(б). 13 травня 1949 р. успішно захистив у столиці кандидатську дисертацію по темі «*Развитие общественной мысли в России в начале XVII в.*». Це стало підставою для листа заступника міністра вищої освіти СРСР Самаріна до ректора Дніпропетровського держуніверситету Л. І. Сафронова від 23 травня 1949 р. з пропозицією розглянути кандидатуру М. П. Долініна «*на должности заведующего кафедрой истории СССР вверенного Вам университета*» [18, арк. 1].

Із Дніпропетровським державним університетом пов'язані вісім років плідного науково-педагогічного життя М. П. Долініна (1949–1957 рр.). Він продовжив справу попередників Д. Ф. Красицького та Д. П. Пойди, які стояли біля витоків історичного факультету ДДУ, очолювали кафедру історії СРСР у 1943–1946 рр. та у 1946–1948 рр.

М. П. Долінін обіймав посаду завідувача кафедри історії СРСР у непрості часи (1949–1953, 1955–1956 рр.). Він виявив себе здібним організатором, вимогливим керівником. Був одним із засновників першого збірника наукових праць «*Научные записки Днепропетровского университета. Сборник работ исторического факультета*» (1951 р.), який друкувався у видавництві Київського державного університету. Прикметно, що М. П. Долінін був причетний до появи й наступних трьох збірників (1953, 1954, 1956 рр.), будучи членом редакційної колегії. Під час роботи на історичному факультеті ДДУ, М. П. Долінін викладав цілу низку навчальних курсів. Серед них: історія СРСР, історіографія та джерелознавство історії СРСР [23, арк. 74].

У «*Научных записках Днепропетровского университета*» завідувач кафедри історії СРСР надрукував основну частину своєї кандидатської дисертації та студії «*Общественно-политические взгляды Ивана Тимофеева*», «*Н. Г. Чернышевский о единстве, дружбе и воссоединении украинского и русского народов*», «*Административная и социально-политическая деятельность подмосковных полков («казачьих таборов») в 1611–1612 гг.*» [10; 9; 8; 5]. Він дав можливість розмістити на сторінках згаданих видань публікації своїх колег по кафедрі – Д. П. Пойди, В. Я. Борщевського, І. Л. Болясного.

У період перебування В. Я. Борщевського на посаді завідувача кафедри історії СРСР (1953–1955 рр.) М. П. Долінін деякий час працював доцентом [14, арк. 79 зв.]. За наказом ректора проф. Г. Б. Мельникова «у зв'язку зі скороченням навчального навантаження по кафедрі історії СРСР з 26 вересня 1956 р. він був переведений на 0,5 ставки по заочному відділенню» [3, арк. 90].

М. П. Долінін працював керівником студентського гуртка з історії СРСР, очолював лекторську групу історичного факультету, не-

одноразово виступав з доповідями перед робітниками міста та області [24, арк. 55].

У 1957 р. починається новий період у житті та діяльності М. П. Долініна, пов'язаний з кафедрою історії СРСР Донецького державного університету. Тут він підготував монографію «Подмосковные полки («казацкие таборы») в национально-освободительном движении 1611–1612 гг.», яка вийшла друком у Харкові в 1958 р. [11].

Смерть обірвала життя М. П. Долініна 17 жовтня 1968 р. Своєрідним пам'ятником ученому стала докторська дисертація по темі «Классовая и национально-освободительная борьба в Русском государстве в конце 1610–1614 гг.» обсягом майже 50 друкованих аркушів, яка, на жаль, не була захищена. На думку О. О. Зіміна, цією працею М. П. Долінін «узагальнив свої багаторічні дослідження з історії Першої селянської війни в Росії» [13, с. 252].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що Микола Петрович Долінін, перебуваючи на посаді завідувача кафедри історії СРСР (1949–1953 рр., 1955–1956 рр.) гідно продовжував традиції своїх попередників – Д. Ф. Красицького та Д. П. Пойди. У непрості часи він залишався справжнім ученим, принциповим і авторитетним керівником, наставником молоді. Його солідний науковий доробок не втратив свого значення й сьогодні.

Бібліографічні посилання

1. Автобіографія Долинина Николая Петровича // Архів ДНУ імені Олеса Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1088, арк. 4.
2. Аттестат доцента (Н. П. Долинин) // Там же. – Арк. 11.
3. Выписка из приказа № 324 от 28. 06. 1956 г. по Днепропетровскому госуниверситету о переводе Н. П. Долинина на 0,5 ставки по заочному отделению // Там же. – Арк. 90.
4. Выписка из протокола № 3 заседания Ученого совета Академии общественных наук при ЦК ВКП (б) // Там же. – Арк. 9.
5. Долинин Н. П. Административная и социально-политическая деятельность подмосковных полков («казацких таборов») в 1611–1612 гг. / Н. П. Долинин // Науч. зап. Днепропетр. госуниверситета. Сб. работ ист. отделения ист.-филолог. ф-та. – Д., 1956. – Т. 56. – Вып. 4. – С. 87–108.
6. Долинин Н. П. К вопросу о социальной программе крестьянской войны в начале XVII в. / Н. П. Долинин // Материалы науч. конф. кафедры ист. наук Донецкого ун-та (25–27 декабря 1967 г.). – Х. ; Донецк, 1968. – С. 187.
7. Долинин Н. П. К изучению иностранных источников о крестьянском восстании под руководством И. И. Болотникова 1606–1607 гг. / Н. П. Долинин // Международные связи России до XVII в. – М., 1961. – С. 462–490.
8. Долинин Н. П. Н. Г. Чернышевский о единстве, дружбе и воссоединении украинского и русского народов / Н. П. Долинин // Науч. зап. Днепропетр. госун-та. Сб. работ ист. отделения ист.-филолог. ф-та. – 1954. – Т. 56. – Вып. 3. – С. 31–34.
9. Долинин Н. П. Общественно-политические взгляды Ивана Тимофеева / Н. П. Долинин // Там же. – 1953. – Т. 42. – Вып. 2. – С. 135–164.

10. Долинин Н. П. Развитие национально-политической мысли в условиях крестьянской войны, иностранной военной интервенции в начале XVII века / Н. П. Долинин // Там же. – 1951. – Т. 40. – Вып. 1. – С. 109–137.

11. Долинин Н. П. Подмосковные полки («казацкие таборы») в национально-освободительном движении 1611–1612 гг. / Н. П. Долинин. – Х., 1958. – 132 с.

12. Долинін М. П. Разом з російським народом / М. П. Долинін // За передову науку. – 1954. – 24 трав. – С. 3.

13. Зимин А. А. Николай Петрович Долинин (некролог с обзором работ о памятниках Смутного времени) / А. А. Зимин // История СССР. – 1969. – № 2. – С. 251–252.

14. Личный листок по учету кадров (Н. П. Долинин) // Архів ДНУ імені Олесь Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1088, арк. 79–80.

15. Мирончук В. Д. Добре слово про найстарішу кафедру ДНУ / В. Д. Мирончук // Бористен. – 2011. – № 10. – С. 28–29.

16. Мирончук В. Д. Историчний факультет ДДУ: перші повоєнні випуски (1945–1946 рр.) / В. Д. Мирончук, В. Ю. Медяник // Бористен. – 2012. – № 1. – С. 22–24.

17. Мирончук В. Д. Праонук Кобзаря Дмитро Красицький на історичному факультеті ДДУ / В. Д. Мирончук, В. Ю. Медяник // Бористен. – 2012. – № 2. – С. 12–13. Направление Долинина Н. П. на переговоры по вопросу его использования в должности заведующего кафедрой истории СССР // Архів ДНУ імені Олесь Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1088, арк. 1.

18. Приказ № 511/11 по Днепропетровскому государственному университету от 18 августа 1949 г. об утверждении Н. П. Долинина на должность заведующего кафедрой истории СССР // Там само. – Арк. 14.

19. Свидетельство о рождении Н. П. Долинина // Там само. – Арк. 6.

20. Список научных работ кандидата исторических наук, доцента кафедры истории СССР ДГУ В. Я. Борщевского // Музей історії ДНУ імені Олесь Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 25, арк. 1.

21. Список научных работ доцента Долинина Н. П. // Архів ДНУ імені Олесь Гончара. – Ф. 1, оп. 1, спр. 1088, арк. 81–82.

22. Характеристика доцента, заведующего кафедрой истории СССР ДГУ Долинина Н. П. от 20. 04. 1956 г. // Там само. – Арк. 74.

23. Характеристика на кандидата исторических наук, доцента кафедры истории СССР ДГУ Долинина Н. П. от 24. 02. 1954 г. // Там само. – Арк. 55.

24. Характеристика на кандидата исторических наук, зав. кафедрой истории СССР ДГУ Долинина Н. П. от 30. 05. 1950 г. // Там само. – Арк. 24.

25. Характеристика на кандидата исторических наук, зав. кафедрой истории СССР ДГУ Долинина Н. П. от 08. 02. 1953 г. // Там само. – Арк. 47.

26. Ювілейна збірка // За передову науку. – 1954. – 24 трав. – С. 3.

Надійшла до редколегії 18.04.2014